

Meerjarenplan Educatie 2024–2030

unesco
Werelderfgoed

Stichting Werelderfgoed Nederland

Inhoudsopgave

Samenvatting (Nederlands).....	3
Resumen (Papiamentu).....	4
Inleiding.....	5
Deel 1 UNESCO Werelderfgoed	6
De E van Educational	6
Werelderfgoederen in het Koninkrijk der Nederlanden	7
Toepassing van het collectieve verhaal	10
Deel 2 Werelderfgoed in het onderwijs.....	16
Denken vanuit doelen	16
Educatieve activiteiten en lesmaterialen	18
Strategie en planning.....	19
Bijlagen	
Bijlage 1. Betrokkenen.....	22
Bijlage 2. Adviezen en kansen.....	25
Colofon.....	28

Samenvatting (Nederlands)

Meerjarenplan Educatie Werelderfgoed Nederland 2024-2030

In opdracht van Stichting Werelderfgoed Nederland is dit meerjarenplan Educatie opgesteld samen met educatiebetrokkenen van de dertien Werelderfgoederen in het Koninkrijk der Nederlanden, onderwijs-professionals, het landelijk kenniscentrum leerplanontwikkeling (SLO) en UNESCO Nederland.

Het doel van dit meerjarenplan is een concrete invulling geven aan het begrip Education (de E van UNESCO) vanuit het collectieve verhaal van de Nederlandse Werelderfgoederen. Samen werken we aan meer bewustzijn en waardering voor UNESCO Werelderfgoed in het Koninkrijk der Nederlanden en dragen we bij aan beschermen, behouden en toegankelijk maken van dat Werelderfgoed.

Dit meerjarenplan Educatie heeft een looptijd tot en met 2030 en in die periode werken we aan:

Kennismaken en kwaliteit

Ondersteunen van educatief medewerkers en leraren bij het samen opzetten van inspiratiedagen, deskundigheidsbevordering en een kwaliteitskader passend bij het collectieve verhaal van UNESCO Werelderfgoed Nederland.

Aansluiten en samenwerken

Versterken van samenwerkingen op het gebied van erfgoed en educatie en voorzien van inhoudelijke input vanuit de dertien UNESCO Werelderfgoederen in het Koninkrijk der Nederlanden.

Omarmen en eenduidig aanbod

Samen werken aan een kwalitatief en eenduidig educatief aanbod van activiteiten en materialen over het collectieve verhaal van UNESCO Werelderfgoed voor leerlingen in het Nederlandse Koninkrijk vanaf vier jaar.

Het meerjarenplan Educatie 2024-2030 biedt een leidraad voor educatie-medewerkers betrokken bij stichting Werelderfgoed Nederland om werkzaamheden op te zetten en uit te voeren, en om alle overige betrokkenen te informeren over de educatieve toekomstplannen van de stichting. Door middel van samenwerking met onderwijs, culturele organisaties, erfgoed-professionals en overheden draagt het meerjarenplan Educatie van stichting Werelderfgoed Nederland bij aan het behoud van UNESCO Werelderfgoed voor toekomstige generaties.

Resumen (Papiamentu)

Plan di Mas Aña Edukashon Patrimonio Mundial Hulanda 2024-2030

Riba enkargo di Fundashon Patrimonio Mundial Hulanda a traha e plan di mas aña aki tokante Edukashon huntu ku tur esnan involukrá den enseñansa di e 13 Patrimoniunan Mundial den Reino Hulandes, profeshonalnan di enseñansa, e sentro di konosementu nashonal pa desaroyo di plannan di estudio (SLO), i UNESCO Hulanda.

Meta di e plan di mas aña aki ta pa duna kontenido konkreto na e konsepto di Edukashon (e 'E' di UNESCO) for di un historia kolektivo di Patrimoniunan Mundial Hulandes. Huntu nos ta traha riba mas konsiensitashon i balor pa Patrimoniunan Mundial di UNESCO den Reino Hulandes, i nos ta kontribuí na protehá, konservá, i hasi Patrimonio Mundial aksesibel.

E plan di mas aña Edukashon tin un periodo te ku 2030 i den e periodo ei nos lo traha na.

Sera konosí i kalidat

Sosten di kolaboradónan edukativo i maestronan pa huntu organisá diano di inspirashon, stimulashon di konosementu, i un kuadro di kalidat ku ta pas ku e historia kolektivo di Patrimonio Mundial di UNESCO Hulanda.

Konektá i Kolaborá

Fortikashon di kolaborashonnan riba e tereno di patrimonio i edukashon, i duna aporte suspantivo for di e 13 Patrimoniunan Mundial di UNESCO den Reino Hulandes

Aseptashon i uniformidat

Traha huntu na un kantidat di aktividatnan i materialnan edukativo kualitativo i uniforme tokante e historia kolektivo di Patrimonio Mundial di UNESCO pa studiantenan den Reino Hulandes for di 4 aña.

E plan di mas aña Edukashon 2024-2030 ta ofresé un guia pa tur kolaboradó den enseñansa envolví den Fundashon Patrimonio Mundial Hulanda pa asina organisá i ehekutá trabounan, i pa informá tur esnan envolví tokante e plannan edukativo di futuro di e fundashon. Pa medio di kolaborashon ku enseñansa, organisashonnan kultural, profeshonalnan di patrimonio, i gobièrnunan, e plan di mas aña Edukashon di Fundashon Patrimonio Mundial Hulanda ta kontribuí na mantenshon di UNESCO su Patrimonio Mundial pa futuro generashonnan.

Inleiding

Werelderfgoed is nauw verbonden aan Wereldburgerschap. Als Wereldburger maak je actief onderdeel uit van jouw omgeving, de hele samenleving en de wereld. Wereldburgerschap uit zich in gedrag dat recht doet aan wederzijdse afhankelijkheid in de wereld, de gelijkwaardigheid van mensen en de gedeelde verantwoordelijkheid voor het oplossen van mondiale vraagstukken. Elk Werelderfgoed is bij uitstek een plek van mondiaal belang, inclusie en gelijkheid voor iedereen, ongeacht achtergrond of mogelijkheden. Educatie speelt daarbij een sleutelrol. Daarbij hebben we oog voor diversiteit, sociale toegankelijkheid en digitalisering.

We wensen dat meer mensen op jonge leeftijd kennismaken met Werelderfgoederen in Nederland en op Curaçao en ontwikkelen daarom vanuit onderwijsdoelen passende activiteiten en lesmaterialen voor basisschoolleerlingen vanaf 4 jaar. Daarnaast bieden we verschillende mogelijkheden aan leerlingen, leraren*, ouders, verzorgers om aansluiting te vinden bij de Werelderfgoederen om uiteindelijk de erfgoedlocaties, en dat wat hen uniek maakt, te omarmen en te bewaren voor de toekomst.

Dit doen de betrokken educatiemedewerkers, leraren en onderwijsontwikkelaars door het ontwikkelen, opzetten en uitvoeren van educatieve programma's en producten voor scholen, het organiseren en faciliteren van jaarlijkse evenementen en door deskundigheidsbevordering in samenwerking met bestaande expertise- en vakgroepoverlegorganisaties op het gebied van erfgoed en educatie.

De programmamanager van Stichting Werelderfgoed zorgt samen met de portefeuillehouder Educatie en een programmamedewerker Educatie voor de coördinatie, organisatie en evaluatie van dit meerjarenplan tot en met 2030.

In dit meerjarenplan Educatie staan de gemaakte keuzes, betrokken partijen, concrete doelstellingen en een globale planning beschreven. Natuurlijk is het een werkplan tot en met 2030 waarbij de komende jaren vanuit onderwijs, erfgoed en actualiteit nog vele aanvullingen te maken zijn. Juist daarvoor moet ruimte en tijd gemaakt worden want in zinvolle samenwerking schuilt de kracht van kwalitatief Werelderfgoededucatie.

UNESCO Werelderfgoed in het onderwijs is een investering in de toekomst

* Juffen, meesters, onderwijzers, leerkrachten primair onderwijs, docenten voortgezet onderwijs, hogeschool- en universitairdocenten, hoogleraren, professoren en andere onderwijsprofessionals zijn in dit plan allemaal samengevoegd onder de noemer 'leraren'.

Deel 1 – UNESCO Werelderfgoed

De E van Educational

UNESCO staat voor: **U**nited **N**ations **E**ducational, **S**cientific and **C**ultural **O**rganization, oftewel de organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur. Deze organisatie werd opgericht in 1945 en heeft als doel om bij te dragen aan vrede en veiligheid door middel van internationale samenwerking op het gebied van onderwijs, wetenschap en cultuur. Door middel van onderwijs wil UNESCO bijdragen aan de ontwikkeling van individuen en samenlevingen, en zo bijdragen aan een duurzame toekomst voor iedereen.

UNESCO zet zich in voor het behoud van cultureel erfgoed, het bevorderen van onderwijs en het stimuleren van wetenschappelijk onderzoek. Ook houdt de organisatie zich bezig met het beschermen van mensenrechten en de vrijheid van meningsuiting. In Nederland is UNESCO vertegenwoordigd door de Nederlandse UNESCO Commissie. Door Nederland als lidstaat wordt 'Education' vertaald als Onderwijs. De definitie van 'Education' is echter breder dan alleen formeel onderwijs. In dit plan vinden we het van belang om dit onderscheid helder te maken.

Onderwijs in drie vormen

De E van UNESCO staat voor onderwijs in brede zin en daaronder vallen zowel formeel, informeel en non-formeel onderwijs. Onderwijs in een formele setting vindt plaats in een school of universiteit. Non-formeel onderwijs vindt thuis plaats of bijvoorbeeld tijdens een familiebezoek aan een Werelderfgoed op locatie. Informatief onderwijs is tussen de regels door, bijvoorbeeld met de handleiding van je telefoon of dat je even aan een vriend vraagt hoe dat ook al weer werkt met screenshots maken.

- **Education** (Educatie of onderwijs in brede zin) kan worden gedefinieerd als het proces van het overdragen van kennis, vaardigheden en waarden van de ene persoon naar de andere. Dit proces kan plaatsvinden in een formele setting maar ook informeel of non-formeel. Het doel van educatie of onderwijs in brede zin is om individuen te helpen zich te ontwikkelen en te groeien, zowel persoonlijk als professioneel.

Voorbeelden van onderwijs in brede zin: rondleidingen, tentoonstellingen, publicaties, deskundigheidsbevordering van museummedewerkers, kinderefeestjes met een educatief tintje, etc.

- **Formeel onderwijs** bevat alle vormen van onderwijs in schoolverband. Er zijn verschillende soorten formeel onderwijs: basisonderwijs, voortgezet onderwijs, hoger onderwijs en beroepsonderwijs, die elk specifieke doelen hebben en verschillende methoden gebruiken om kennis en vaardigheden over te brengen. Onderwijs is van groot belang voor de samenleving als geheel, omdat het mensen in staat stelt om bij te dragen aan de economie en om actieve en betrokken burgers te zijn.

Voorbeelden van onderwijs: alle door leerlingen en leraren toegepaste materialen, locaties en personen in een onderwijscontext, zoals schoolbezoeken op locatie, presentaties in de klas, lesmethoden en (eigen) ontworpen lesmateriaal.

Voor bestuursleden en educatieve medewerkers van de Werelderfgoederen is het nuttig dit onderscheid scherp te hebben. Bij grote musea zie je tegenwoordig steeds vaker het onderscheid in functie binnen het team Educatie: Medewerker Onderwijs. Deze medewerker is primair gericht op formeel onderwijs oftewel onderwijs in schoolverband.

Focus 2024-2030: primair onderwijs

In de periode 2024-2030 richten we ons in dit plan in eerste instantie op leerlingen en leraren in het basisonderwijs én op de educatie-medewerkers die de schoolklassen ontvangen bij de verschillende Werelderfgoederen. We beginnen bij basisschoolleerlingen: alle jonge mensen van vier tot twaalf jaar woonachtig in het Koninkrijk der Nederlanden, omdat het onze wereldburgers van de toekomst zijn.

4 tot en met 9 jaar

Voor de leerlingen in de eerste leerjaren, groep 1 en 2, is weinig tot geen lesmateriaal over de Werelderfgoederen bekend bij scholen. Hier zal in dit Meerjarenplan 2024-2030 expliciet aandacht aan geschonken worden, zodat er een zekere voorkennis en bewustwording ontstaat over de Nederlandse Werelderfgoederen, van Willemstad tot Waddenzee, ook bij de aller jongste basisschoolleerlingen. Deze leeftijdsfase vraagt om nadruk op ervaren, spelen en verwonderen.

10 tot en met 12 jaar

Voor leerlingen in de bovenbouw van het basisonderwijs (groep 6 tot en met 8) wordt gekeken naar bestaande initiatieven en noodzakelijke aanvullingen om de bijzondere betekenis van de Werelderfgoederen en het internationale karakter te leren kennen. Deze leeftijdsfase vraagt speciaal aandacht voor unieke verhalen, onderzoekend leren en de eigen identiteit.

Daar waar mogelijk worden verbindingen gemaakt naar activiteiten, materialen, samenwerkingen en initiatieven waardoor ook leerlingen van het voortgezet-, hoger- en wetenschappelijk onderwijs (beter) bekend raken met de Werelderfgoederen. Vanzelfsprekend houden we ook onze ogen open voor initiatieven ter bevordering van Werelderfgoededucatie in de brede zin van het woord en voor een breed publiek.

Werelderfgoed als onderdeel van UNESCO

UNESCO Werelderfgoed is het meest bekende onderdeel van UNESCO. Toch is UNESCO meer dan werelderfgoed alleen. UNESCO zet zich ook in om immaterieel erfgoed te beschermen en er is het 'Memory of the world' register waar documenten van wereldbelang worden opgenomen. Daarnaast zijn er onder andere ook nog scholen die zijn aangesloten bij UNESCO, UNESCO geoparken en UNESCO biosfeergebieden. Zo gebruikt UNESCO onderwijs, wetenschap en cultuur om respect in onze wereld te vergroten en bij te dragen aan vrede in de wereld.

Werelderfgoederen in het Koninkrijk der Nederlanden

Alle Werelderfgoederen binnen het Koninkrijk der Nederlanden zijn stuk voor stuk verschillend. Elke locatie vertelt het verhaal van een uitzonderlijke, universele waarde. Het is niet alleen uniek en onvervangbaar in ons Koninkrijk, maar zelfs in de wereld.

Bekendheid aan bestaand materiaal

Ook op educatief gebied zijn de Werelderfgoederen uniek. Ieder Werelderfgoed biedt op geheel eigen wijze een gevarieerd aanbod voor het brede publiek en het onderwijsveld zoals rondleidingen, workshops, publicaties, lesmaterialen en lezingen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan het betrekken van lokale gemeenschappen bij het ontwikkelen van educatie en de promotie van Werelderfgoed. Graag willen we ieder jaar één van de bestaande educatieproducten uitlichten en daar bredere bekendheid aan geven tijdens inspiratiedagen en via promotiekanalen zoals nieuwsbrieven (van werelderfgoederen zelf en andere betrokken partijen zoals VGN en LKCA). Indien mogelijk ook in samenhang met nieuw ontwikkeld materiaal.

Veel verschillend educatiemateriaal

In 2024-2030 willen we een helder overzicht creëren en bijhouden wat er aan educatieve activiteiten, materialen en initiatieven ontwikkeld is en wordt. Als platform hiervoor zou de reeds bestaande website van Stichting Werelderfgoed Nederland of de wikiwijs pagina voor UNESCO leermaterialen gebruikt kunnen worden. Daarnaast is de wens uitgesproken om te komen tot een criterialijst voor kwalitatief goed lesmateriaal dat passend is bij de educatiedoelstelling van Stichting Werelderfgoed Nederland. In 2024 starten we het proces om samen te komen tot een dergelijk kwaliteitskader met daaruit volgend een plan van aanpak voor het ontwikkelen en verbeteren van educatief materiaal.

Van waarde voor onderwijs

Hieronder staat voor elke Werelderfgoed site in het Koninkrijk der Nederlanden beschreven wat de unieke waarde en betekenis is. Iedere individuele site is hiermee op een eigen manier een meerwaarde voor het onderwijs.

Droogmakerij de Beemster

Droogmakerij de Beemster is een innovatieve droogmakerij uit de 17de eeuw met een ordelijke en strak geometrische verkaveling. De rechte lijnen in het landschap zijn nu nog steeds goed te herkennen, helemaal als je vanaf de toren kijkt. Het is een uniek voorbeeld van een door mens geschapen landschap. Daarom kreeg Droogmakerij de Beemster in 1999 het label UNESCO Werelderfgoed.

Eisinga Planetarium

Het Eisinga Planetarium is het oudste werkende planetarium ter wereld en kreeg in 2023 de Werelderfgoedstatus. Het nauwkeurig bewegend model van het zonnestelsel is tussen 1774 en 1781 gemaakt door de Friese fabrikant Eise Eisinga. Het model van de zon met zes planeten die eromheen draaien plaatste hij in het plafond van zijn woonkamer. Het geeft nog altijd de actuele stand van de hemellichamen weer en maakt de werking van het zonnestelsel duidelijk voor een breed publiek.

Grachtengordel van Amsterdam

De Amsterdamse grachtengordel is een stedenbouwkundig, waterbouwkundig en architectonisch meesterwerk uit de 17de eeuw. Het slimme ontwerp van grachten, bruggen, straten en groen functioneert vandaag de dag nog steeds. De karakteristieke en afwisselende gevelrijen oefenen een grote aantrekkingskracht uit op bewoners en bezoekers. Dit unieke gebied in het centrum van de stad is in 2010 benoemd tot UNESCO Werelderfgoed.

Hollandse Waterlinies

De Hollandse Waterlinies zijn een unieke verdedigingslinie van 200 km lang met forten, vestingen en kastelen. Ze beschermden in de 19de eeuw het economische hart van Nederland. Water werd gebruikt als bondgenoot. In oorlogssituaties werden brede stroken land onder water gezet, zodat het land onbegaanbaar werd voor de vijand. Deze manier van militaire verdediging is zo bijzonder dat de Hollandse Waterlinies op de Werelderfgoedlijst staan. De Stelling Van Amsterdam sinds 1996 en in 2021 werd de Nieuwe Hollandse Waterlinie daar aan toegevoegd. Samen vormen zij de Hollandse Waterlinies.

Ir. D.F. Woudagemaal

Het Ir. D.F. Woudagemaal is een magistrale beleving van stoom, architectuur en water. Het wordt vanaf 1920 ingezet om overtollig water vanuit Friesland in de Zuiderzee, en later het IJsselmeer, te pompen. Het gemaal in Lemmer is het grootste nog functionerende stoomgemaal ter wereld en staat sinds 1998 op de UNESCO Werelderfgoedlijst.

Koloniën van Weldadigheid

De Koloniën van Weldadigheid zijn binnenlandse landbouwkoloniën voor armoedebestrijding uit de negentiende eeuw. Duizenden armen uit de steden kregen hier onderdak in een koloniehuisje of in een gesticht en waren beperkt in hun vrijheid. De Koloniën van Weldadigheid zijn als sociaal experiment uitzonderlijk en internationaal trendsettend in het bestrijden van armoede met werk en opleiding. De hiervoor ontgonnen discipline-rende landschappen zijn wereldwijd uniek. De Koloniën van Weldadigheid hebben sinds 2021 het label UNESCO Werelderfgoed.

Molencomplex Kinderdijk-Elshout

De molens en gemalen van Molencomplex Kinderdijk-Elshout houden de grond van de Alblasserwaard al 750 jaar droog, zodat mensen er kunnen leven. Het is een groots voorbeeld van slim Hollands watermanagement. Nergens ter wereld staan zoveel molens bij elkaar. De samenwerking tussen mens, natuur en techniek is zo uniek en waardevol, dat het molencomplex met haar negentien molens sinds 1997 op de Werelderfgoedlijst staat.

Neder Germaanse Limes

Dwars door Nederland liep tweeduizend jaar geleden de noordgrens van het Romeinse Rijk: de Limes. De grens bestond uit een reeks van wachttorens, wegen waterwerken en legerkampen. Veel overblijfselen van deze grens zijn in de grond bewaard gebleven, waarmee de Limes het grootste archeologische monument van Nederland is. De Neder-Germaanse Limes in Nederland en Duitsland is werelderfgoed sinds 2021.

Rietveld Schröderhuis

Het Rietveld Schröderhuis is een hoogtepunt uit de moderne architectuur volgens de ideeën van de kunstbeweging De Stijl. Het woonhuis uit 1924 heeft een uniek ontwerp met strakke horizontale en verticale lijnen en gebruik van de primaire kleuren. Meubelmaker en architect Gerrit Rietveld ontwierp het huis samen met Truus Schröder als een uitbundig experiment met een radicale manier van ruimtegebruik. Het Rietveld Schröderhuis is zó uniek dat het sinds 2000 op de UNESCO Werelderfgoedlijst staat.

Schokland en omgeving

Het voormalige eiland Schokland en het Wederopbouwgebied er omheen vertellen een verhaal over 10.000 jaar leven met water in Nederland. In de bodem liggen vele archeologische bodemschatten en daarmee kent Werelderfgoed Schokland de langste bewonersgeschiedenis van Nederland. Schokland en omgeving staan sinds 1995 op de Werelderfgoedlijst van UNESCO.

Van Nellefabriek

De Van Nellefabriek, de eerste daglichtfabriek van Europa was begin 20e eeuw de modernste fabriek van Nederland. Een toonbeeld van het functionalisme, gebouwd met beton en kolommen in plaats van draagmuren. Gevels van staal en glas zorgen voor een zee aan daglicht op de werkvloer. Ook in aandacht voor het welzijn van de arbeiders liep de Van Nellefabriek voorop. Het architectonisch unieke bouwwerk is in 2014 benoemd tot UNESCO Werelderfgoed.

De Waddenzee

De Waddenzee langs kusten van Nederland, Duitsland en Denemarken is een uniek natuurgebied. Het landschap verandert steeds onder invloed van eb en vloed. Dit zorgt voor een unieke ecologie en een rijke biodiversiteit. De Waddenzee is het grootste getijdengebied in de wereld. Het behoud van dit gebied beschermt de biodiversiteit wereldwijd. Daarom is de Waddenzee sinds 2009 opgenomen op de Werelderfgoedlijst.

Willemstad Curaçao

Willemstad is ontstaan in de 17de eeuw aan een beschutte baai en ontwikkelde zich in de loop van driehonderd jaar tot handels- en havenstad op een knooppunt van culturen. De oude stad is een bonte mix van architectuurstijlen met Caribische kleuren en heeft koloniale invloeden vanuit Nederland, Spanje en Portugal. De historische binnenstad is sinds 1997 UNESCO Werelderfgoed en is een voorbeeld van een koloniale handelsnederzetting.

Betrokken partijen bij erfgoed en educatie

Bestaande expertise- en vakgroepoverlegorganisaties op het gebied van erfgoededucatie in Nederland zijn van meerwaarde voor een breed gedragen Meerjarenplan Educatie. Het streven tot en met 2030 is om bestaande contacten uit dit diverse professionele werkveld van Stichting Werelderfgoed Nederland voort te zetten en aan te scherpen. De portefeuillehouder Educatie is hierbij de verbindende schakel. Samen met de programmamedewerker Educatie worden bestaande en nieuwe contacten voor de langere termijn opgebouwd en onderhouden. Het is bijvoorbeeld zinvol nieuwe verbindingen te leggen met het landelijke vakoverleg erfgoededucatie, het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) en de Vereniging van docenten in geschiedenis en staatsinrichting in Nederland (VGN). Ook zijn samenwerkingen aan te gaan met partijen die cursussen en webinars aanbieden zoals de Erfgoed Academie, de Reinwardt Academie of andere onderwijsinstellingen op het gebied van cultureel erfgoed.

Gedurende de looptijd van dit meerjarenplan 2024 -2030 zal proactief samenwerking gezocht worden met organisaties voor feedback, samenwerking en afstemming op het gebied van educatie. Hierbij een overzicht van een aantal belangrijke partijen:

- Leerlingen en leraren van verschillende scholen
- Overleg Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland (OPEN)
- Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA)
- Vereniging van docenten in geschiedenis en staatsinrichting in Nederland (VGN)
- Interne cultuurcoördinatoren (ICC netwerk)
- Raad van Twaalf – Provinciale steunfunctie-instellingen gericht op kunst- en erfgoededucatie (zoals Keunstwurk, Plein C, Fleck, Muzisch centrum Noordoostpolder, Huis van de Kunsten, K&C, etc.)
- Landelijk Overleg Lerarenopleiding Basisonderwijs (LOBO)
- Kennisbasis vakoverleg Kunst-, Cultuur- en Erfgoeddocenten van Nederlandse PABO's (10voordeleraar)

- Hogescholen en universiteiten in Nederland en Curaçao
- Vereniging Nederlandse Gemeenten, afd. Cultuur (VNG)
- Educatieve uitgeverijen als CED groep, Malmberg, Blink, Alles-in-1, etc.

Toepassing van het collectieve verhaal

Het collectieve verhaal van UNESCO werelderfgoed is van toepassing op alle locaties die te vinden zijn in het Koninkrijk der Nederlanden, nu en in de toekomst. In de afgelopen jaren zijn prachtige lesmaterialen en educatieve projecten ontwikkeld en uitgevoerd. Veel van het bestaande materiaal verdient bredere aandacht en een duurzame doorwerking. Wat werkt moet behouden blijven.

Meestal zijn de lesmaterialen door en voor de specifieke Werelderfgoederen zelf ontwikkeld met soms een link naar het collectieve UNESCO Werelderfgoed verhaal. Maar juist dat 'collectieve' ontbreekt vaak nog in de individuele materialen van de sites terwijl de afgelopen jaren gebleken is dat daar juist behoefte aan is. Regelmatig kwamen verzoeken binnen bij de portefeuillehouder Educatie naar overkoepelend lesmateriaal. Docenten of bijvoorbeeld leerlingen die een spreekbeurt houden vinden juist die diversiteit aan werelderfgoederen interessant omdat ze altijd wel een link hebben met hun eigen onderwerp of woonomgeving.

De komende jaren tot en met 2030 zetten we daarom vanuit stichting Werelderfgoed Nederland in op het ontwikkelen van vier nieuwe educatieve producten vanuit het collectieve verhaal. Dit doen we in samenwerking met UNESCO basisscholen, betrokkenen uit het onderwijsveld en organisaties zoals het Landelijk Kenniscentrum SLO. Uitgangspunt hierbij is steeds de gemeenschappelijke deler, ofwel het collectieve verhaal van UNESCO Werelderfgoed.

Het collectieve verhaal

Het collectieve verhaal staat beschreven in het document: Merkgids UNESCO Werelderfgoed (Stichting Werelderfgoed Nederland, 2023). De kernwaarden zijn: uniek, betekenisvol en verbindend. Deze drie kernbegrippen komen daarom steeds weer terug, ook in educatieve materialen en activiteiten. Ze vormen de basis van het collectieve verhaal dat gaat over alle Werelderfgoederen in het Koninkrijk der Nederlanden. Het gaat steeds om de meest bijzondere gebouwen en gebieden van de wereld die van betekenis zijn voor alle mensen.

Uniek

Alleen de meest uitzonderlijke plekken van de wereld krijgen de UNESCO Werelderfgoedstatus. Het zijn authentieke gebouwen, gebieden en natuur die uniek zijn in de wereld. Deze onvervangbare plekken worden met respect voor de uitzonderlijke universele waarde voor nu en later behouden.

Betekenisvol

UNESCO Werelderfgoed is van grote betekenis voor alle mensen van de wereld. Het is zo waardevol omdat het de meest bijzondere gebouwen, gebieden en natuur van de wereld zijn waar belangrijke verhalen van vroeger en nu verteld worden. Deze plekken kunnen mensen raken en inspireren, en betekenen ook veel voor de mensen die er werken of wonen.

Verbindend

UNESCO Werelderfgoed is van ons allemaal. Samen zijn we verantwoordelijk voor het beschermen en doorgeven van deze unieke gebouwen, gebieden en natuur. We kijken daarbij over grenzen heen en laten ons inspireren door elkaars culturen. Overal ter wereld zetten mensen zich in voor dit doel, omdat ze zich nauw verbonden voelen met het werelderfgoed. Zo verbindt UNESCO Werelderfgoed mensen over de hele wereld met elkaar.

Dertien unieke plekken

In 1972 hebben de lidstaten van UNESCO het Werelderfgoedverdrag opgesteld. Alleen UNESCO kan de Werelderfgoedstatus toekennen. Inmiddels zijn er circa twaalfhonderd werelderfgoed plekken in de wereld die we actief willen behouden en doorgeven aan de komende generaties. Dertien van deze unieke plekken liggen in het Koninkrijk der Nederlanden, van architectuur tot natuur en van archeologie en militair erfgoed tot aan bijzondere landschappen. Elk van deze UNESCO Werelderfgoederen vertelt een indrukwekkend verhaal dat onze geschiedenis springlevend houdt. Zo leren jong en oud wereldwijd elkaars cultuur en natuur waarderen. Dat draagt bij aan respect voor elkaar in onze wereld.

Nieuw Nederlands Werelderfgoed

Sinds september 2023 heeft het Eise Eisinga Planetarium ook de Werelderfgoedstatus gekregen. CED-Groep besteedde in 2023 vanuit een methode voor begrijpend lezen (Nieuwsbegrip) meteen aandacht aan dit heugelijke feit. Ruim 6000 scholen kwamen zo in contact met het onderwerp: *Eise Eisinga Planetarium in Franeker is uitgeroepen tot werelderfgoed*. Het is zinvol dergelijke samenwerkingen te onderhouden en versterken.

Educatie vanuit het collectieve verhaal

In de afgelopen jaren is overkoepelend lesmateriaal ontwikkeld waar leraren en leerlingen gebruik van kunnen maken. Het lesmateriaal en de hierbij aansluitende serie van Het Klokhuis over Werelderfgoed zijn speciaal ontwikkeld voor leerlingen van 10 tot 15 jaar. Het pakket is vrij toegankelijk via de website van Stichting Werelderfgoed Nederland <https://www.werelderfgoed.nl/nl/onderwijs/wegwijzer> en bestaat uit kant en klare lessen met opdrachten voor leerlingen en een handleiding voor leraren.

Voor het voortgezet onderwijs is daarnaast het lespakket World Heritage in Young Hands bij het collectieve verhaal ontwikkeld onder de verantwoordelijkheid van de Nederlandse UNESCO Commissie.

De Nederlandse versie daarvan heeft opdrachten voor de Nederlandse sites die er in 2013 waren en is beschikbaar via Wikiwijs:

<https://maken.wikiwijs.nl/43983#!page-568569>.

Deze lesmaterialen worden nog altijd goed gebruikt en vertellen op een goede manier het internationale verhaal over Werelderfgoed, over hoe de conventie tot stand kwam bijvoorbeeld.

In bestaand lesmateriaal ontbreken, naast het Eise Eisinga Planetarium, soms ook andere Nederlandse Werelderfgoedlocaties. We gaan bestaand lesmateriaal van Stichting Werelderfgoed Nederland en de UNESCO Commissie Nederland nalopen met onder andere de nieuwe erfgoedlocatie(s) in het achterhoofd. We onderzoeken of het mogelijk is om het bestaande materiaal te gebruiken, ook met de nieuwe locaties erbij. We bekijken of het materiaal moet worden aangepast en wat daarvoor nodig is. We behouden wat werkt en waar nodig doen we aanpassingen en aanvullingen.

Vanuit lerarenperspectief

In de periode 2024-2030 blijft het bestaande lesmateriaal vrij toegankelijk en zetten we in op monitoring en evaluatie. We vragen actief vanuit lerarenperspectief wat werkbaar, wenselijk of verder nog nodig is. Hoe en waarom gebruiken leraren deze materialen in hun lessen over bijvoorbeeld burgerschap, dans, geschiedenis, natuur, economie, religie, taal, kunst of cultuur? Wat zijn de ervaringen? Hoe werkt dit in de praktijk? We bevragen het onderwijs: waar ben jij als docent naar op zoek?

In 2024 bevragen we leraren op actieve wijze om te reageren door een betaalde advertentie in de CKV Gids, de gids voor Culturele en Kunstzinnige Vorming. Daarnaast is deze oproep meegenomen in de nieuwsbrief van de VGN, Vereniging van docenten in geschiedenis en staatsinrichting in Nederland. Het is aan te raden dit jaarlijks, bijvoorbeeld, na de zomer-vakantie, in september te herhalen.

Daar waar mogelijk herhalen we de oproep: doe mee met UNESCO Werelderfgoed Nederland en stuur je ideeën en bevindingen naar educatie@werelderfgoed.nl. De informatie die via dit mailadres binnenkomt wordt gebundeld en besproken tijdens deskundigheids-trainingen en inspiratiebijeenkomsten.

Jaarlijkse Inspiratiedag op locatie

Het is bekend dat leraren zelf ook (aanvullende) lessen of lesmateriaal maken. Dit is interessant voor andere leraren en erfgoedmedewerkers van de verschillende locaties. We willen zoveel mogelijk aansluiten bij reeds bestaande initiatieven. Het is goed om op de hoogte te zijn van wat speelt en waaraan behoefte is vanuit de gebruikers. Een jaarlijkse inspiratiedag waarbij steeds ruimte is voor actualiteiten en uitwisseling tussen onderwijs en erfgoedveld is een geschikte vorm daarvoor. Bijvoorbeeld bij een van de Werelderfgoedlocaties of bij een betrokken onderwijsinstelling.

Tijdens de jaarlijkse inspiratiedag vragen we leraren en educatief medewerkers samen keuzes te maken om zo hun onderwijs over UNESCO Werelderfgoed in te kleuren. We creëren ruimte voor dialoog over inclusiviteit, duurzaamheid en sociale toegankelijkheid, zodat ons erfgoed een levendige en dynamische plek blijft waar mensen van alle leeftijden en achtergronden zich thuis voelen.

Burgerschap en Werelderfgoed

De basisgedachte van het werk van UNESCO is vrede creëren in de hoofden van mensen. Het draait daarbij om: respect, begrip, leren van en met elkaar over interculturele diversiteit en hoe je verschillen kunt overbruggen. Bij elk Werelderfgoed spelen maatschappelijke onderwerpen zoals klimaatverandering, sociale ongelijkheid of ons koloniale verleden een rol.

Al het lesmateriaal zet aan tot nadenken over burgerschap. De vraag die we leerlingen daarbij de komende jaren steeds weer zullen stellen is: welke waarde heeft Werelderfgoed voor jou als 'wereldburger'? Daarbij gaat het met name om leren van en met elkaar. Dat je ergens een mening over mag

hebben en dat deze mening mag verschillen. Dat je ook zelf de keuze hebt of je iets van waarde vindt om te bewaren voor de toekomst. Leerlingen maken hiermee steeds de avontuurlijke route van het collectieve UNESCO Werelderfgoed verhaal naar de specifieke Werelderfgoederen of andersom.

Erfgoedwijsheid

Het is een heel mooi idee natuurlijk: vrede in de hoofden van mensen, maar we weten ook dat erfgoed in het heden juist vaak met veel (tegengestelde) belangen en emoties gepaard gaat (denk bijvoorbeeld aan het UNESCO Werelderfgoed van de heilige stad Jeruzalem). Iedereen geeft vanuit zijn eigen achtergrond, ervaring en kennis betekenis aan bepaald erfgoed en heeft hierbij zijn eigen emoties. Inzicht in perspectieven, verhalen en emoties van anderen draagt bij aan een bredere en hopelijk meer inclusieve blik op het erfgoed. Het maakt leerlingen erfgoedwijzer en draagt bij aan hun Wereldburgerschap.

Met de term erfgoedwijsheid probeert men dat tegenwoordig te vatten. In 2023 is daar een Erfgoedwijzer in de klas voor gemaakt in samenwerking met een expertisegroep bestaande uit: Landschap Erfgoed Utrecht, Reinwardt Academie, Imagine IC, Plein C, Erfgoed Brabant, Erfgoed Gelderland, Erfgoedhuis Zuid Holland, basisschool Delteykschool, Marnix Academie Utrecht en Jacqueliën Vroemen en Jolijn Rietbergen. Het zou mooi zijn als ook deze kant van erfgoededucatie benadrukt wordt, zodat de leerlingen zelf hierover na mogen denken en op kunnen reflecteren. Ze denken dan na over hoe we de verbindende waarde van erfgoed sterker kunnen maken en dichter bij elkaar kunnen komen, ondanks verschillende belangen.

Het UNESCO scholennetwerk is in 1953 opgericht om jongeren van over de hele wereld samen te laten werken aan het bereiken van de missie van UNESCO: het creëren van vrede in de hoofden van mensen. In 2023 werken wereldwijd 12.000 scholen samen aan de thema's wereldburgerschap, duurzame ontwikkeling en intercultureel leren & erfgoed.

UNESCO scholen netwerk

In de periode 2024-2030 willen we kijken wat de plek van Werelderfgoederen kan zijn binnen het UNESCO scholennetwerk en waar verdere samenwerking mogelijk is. Graag betrekken we het netwerk van UNESCO basisscholen bij het testen van bestaande en nieuwe leermiddelen. Een aantal Pabo's zijn ook UNESCO-school: Marnix Academie, Hogeschool Leiden, Haagse Hogeschool, Inholland Den Haag. We vragen hen ook om actief mee te doen.

Voortgezet onderwijs UNESCO scholen

Verder werken de UNESCO-scholen voor voortgezet onderwijs gezamenlijk aan een doorlopende leerlijn Wereldburgerschap voor UNESCO en hebben het leernetwerk Wereldburgerschap opgestart. De scholen werken in twee groepen onder leiding van Bureau Common Ground aan doorlopende leerlijnen voor vmbo basis/kader, vmbo theoretische leerweg, havo en vwo. De leerlijnen zijn bruikbaar voor alle UNESCO VO-scholen en er is een basisleerlijn die je gemakkelijk op maat kunt snijden voor je eigen school. Belangrijk onderdeel zijn de bijeenkomsten waarbij de scholen veel ervaringen uitwisselen. Wat zijn maatschappelijke kwesties? Hoe kun je leerlingen goed toerusten om een bijdrage te leveren? Je hoeft niet alle wereldproblemen op je schouders te nemen, maar je kunt wel bijdragen aan een betere wereld. En welke kennis en vaardigheden heb je nodig als je bijvoorbeeld polarisatie wilt tegengaan?

Werelderfgoed past bij Wereldburgerschap, we gaan dit gesprek hierover graag aan.

Molencomplex Kinderdijk-Elshout

Deel 2 – Werelderfgoed in het onderwijs

Denken vanuit doelen

Het belangrijkste doel van het Werelderfgoedverdrag is het doorgeven van dit uitzonderlijke Werelderfgoed aan de volgende generatie. Het is dan ook essentieel om de jeugd al vroeg te betrekken bij het Werelderfgoed. Hiervoor moeten keuzes gemaakt worden. Vandaar dat Stichting Werelderfgoed Nederland werkt aan educatiemiddelen en deskundigheidsbevordering van 0 – 100 jaar. We doen dit door:

- Educatief medewerkers en leraren inhoudelijk en organisatorisch te ondersteunen bij het samen opzetten van inspiratiedagen, samenwerkingen, deskundigheidsbevordering en een kwaliteitskader.
- Bestaande samenwerkingen op het gebied van erfgoed en educatie versterken en voorzien van inhoudelijke input vanuit de dertien UNESCO Werelderfgoederen in het Koninkrijk der Nederlanden.
- Samen werken aan een kwalitatief en eenduidig educatief aanbod van activiteiten en materialen over het collectieve verhaal van UNESCO Werelderfgoed voor leerlingen in het Nederlandse Koninkrijk vanaf vier jaar.

Het leren van jonge mensen staat centraal en daarbij houden we ruimte open voor nieuwsgierigheid en wat de leerling zelf wil weten. Educatief medewerkers en leraren dragen zorg voor een zo optimaal mogelijke leeromgeving. Stichting Werelderfgoed draagt daar waar mogelijk bij aan de kwaliteit van onderwijs over de dertien Werelderfgoederen in het Koninkrijk der Nederlanden. Naast de hier omschreven doelen blijven we ook andere kansen in de gaten houden en wordt daarop ingespeeld als het aansluit bij de educatiedoelen van de stichting. Hedendaagse thema's en wereldburger-schap zijn hierbij belangrijke richtlijnen waar we tot en met 2030 mee aan de slag gaan.

Bij het Werelderfgoed horen hedendaagse thema's die relevant zijn voor de samenleving, zoals inclusie, diversiteit, sociale toegankelijkheid en digitalisering. Deze hedendaagse thema's vragen om aandacht en actie, zodat het erfgoed een plek van inclusiviteit en gelijkheid kan zijn voor iedereen, ongeacht achtergrond of mogelijkheden. Door digitalisering kunnen we het Werelderfgoed op innovatieve wijze delen met een wereldwijd publiek en het bewustzijn vergroten over de universele waarde van onze culturele en natuurlijke schatten.

Centraal leerdoel

Samen met educatiebetrokkenen van de dertien Werelderfgoederen is een overkoepelend leerdoel opgesteld. Het moet een antwoord zijn op de vraag: waarheen leren zij. Dit leerdoel is een hybride doel (combinatie van beheersingsdoel en ervaringsdoel) en als volgt geformuleerd:

Een leerling ervaart vanuit verschillende perspectieven dat elk Werelderfgoed binnen het Koninkrijk der Nederlanden een eigen verhaal heeft en kan met anderen in gesprek gaan over wat ervoor nodig is om de dertien Werelderfgoederen te bewaren voor de toekomst.

De leeropbrengsten zijn: nieuwe kennis, vaardigheden en houdingen, ook worden er inspanningen van leerlingen verwacht. Ze leren de dertien Werelderfgoederen beter kennen; ze zien, ruiken, voelen, horen, proeven hun unieke verhalen. Door de ogen van een ander onderzoeken ze welke betekenis het heeft voor alle mensen ter wereld. Aansluitend bij de eigen belevingswereld omarmen ze dat erfgoed dat ze willen bewaren voor de rest van hun leven en daarna.

Samenwerking en afstemming

Bij het ontwikkelen van nieuw educatief materiaal werken we nauw samen met leraren en sluiten in ieder geval aan bij het wettelijke kader zoals geformuleerd door het SLO. Het zou mooi zijn als ook leerlingen worden betrokken bij de ontwikkeling. Wie weet er beter dan zij wat hen raakt en waar ze nieuwsgierig naar zijn?

Daarnaast hebben de dertien Werelderfgoederen samen de volgende inhoudelijke richtlijn geformuleerd:

Alle educatieve activiteiten en lesmaterialen zijn van hoge kwaliteit en dragen bij aan meer bekendheid en verwondering bij jonge mensen in het Koninkrijk der Nederlanden over dertien UNESCO Werelderfgoederen door minimaal de volgende vragen te beantwoorden:

- *Welke locaties zijn Werelderfgoed in het Koninkrijk der Nederlanden?*
- *Wat maakt dat ze zijn aangesloten bij UNESCO, wat is hun uitzonderlijke universele waarde?*
- *Hoe komt het dat een grote groep mensen veel waarde hecht aan dit erfgoed?*

Op het gebied van educatie zijn de volgende punten goed om voor ogen te houden:

Bijdrage van erfgoedmedewerkers

De betrokken erfgoedmedewerkers (vrijwillig en betaald) zijn de dragende krachten bij de Werelderfgoederen. Zonder hen bestond het erfgoed waarschijnlijk niet meer. Educatie draagt ook bij aan enthousiaste nieuwe medewerkers: jonge mensen van nu zijn de erfgoedhouders van de toekomst. Hedendaagse thema's en inspirerende medewerkers zijn een goede manier om jongeren te binden. Vanuit Stichting Werelderfgoed richten we ons daarom in brede zin op kennismaken, aansluiten en omarmen.

Een actief onderwijsveld

Veel onderwijzers (leerkrachten, leraren en docenten in alle lagen van het onderwijs) maken zelf de meest prachtige eigen lessen aan de hand van de Werelderfgoederen. Bij een aantal lerarenopleidingen (PABO's, 1e en 2e graads lerarenopleidingen) is het ontwerpen van eigen lesmateriaal bij UNESCO Werelderfgoederen zelfs een vast onderdeel van het curriculum. Vanuit Stichting Werelderfgoed zoeken we contact met leraren en vragen actief vanuit lerarenperspectief wat werkbaar, wenselijk of verder nog nodig is.

Wettelijk kader

Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) werkt aan nieuwe richtlijnen voor kerndoelen, eindtermen en het referentiekader Taal en Rekenen. Het beoogd curriculum dat hieruit volgt is het wettelijke kader voor het onderwijs. Werelderfgoed past qua inhoud goed bij vier van de nieuwe leergebieden te weten; Mens en Maatschappij, Kunst & Cultuur, Nederlands en Burgerschap. Vanuit Stichting Werelderfgoed gaan we daarom geen 'nieuwe leerlijn' ontwikkelen maar sluiten we daar waar mogelijk aan bij de leerlijnen en het wettelijke kader voor het onderwijs zoals het ontwikkeld wordt vanuit het SLO.

Talen binnen het Koninkrijk

In het Caribisch gebied spreekt men drie moedertalen: Nederlands, Engels en Papiaments. Collega's op Curaçao vertalen alles zelf naar het Papiaments of Engels. Er zijn verschillende scholen, waarbij de ene Papiaments als voertaal heeft, de ander Nederlands of men kiest een bilingual koers. We onderzoeken de mogelijkheid bepaalde lesmaterialen te vertalen naar meerdere talen. Het Engels heeft naast directe voordelen voor de mensen op Curaçao ook het voordeel dat ons materiaal dan gelijk wereldwijd inzetbaar is.

Educatieve activiteiten en lesmaterialen

We streven naar het ontwikkelen en inzetten van kwalitatief goede onderwijsactiviteiten en lesmaterialen over UNESCO Werelderfgoed Nederland. Daarnaast vragen we betrokken educatiemedewerkers om recente ontwikkelingen op het gebied van educatie en erfgoed in de gaten te houden. Denk aan een plotselinge mogelijkheid tot een publicatie of andere aandacht voor educatief materiaal. Zo kunnen we actief inspringen op kansen die zich voordoen buiten de in dit plan genoemde activiteiten en lesmaterialen.

Kwaliteitskader

Wat is goed onderwijs over Werelderfgoed Nederland? Een eenduidig en op maat gemaakt kwaliteitskader is hiervoor vooralsnog niet voor handen. Het streven is samen te komen tot een inhoudelijk kwaliteitskader voor educatieve activiteiten en materialen. Als uitgangspunt nemen we hierbij het wettelijk kader van het SLO.

Goed onderwijs valt en staat daarnaast natuurlijk bij goede en gedreven leraren. Het gesprek over kwaliteit van onderwijs is en blijft daarom altijd waardevol en zal naar voren komen tijdens de verschillende inhoudelijke bijeenkomsten en inspiratiedagen gedurende de periode 2024-2030.

Platform digitaal lesmateriaal

In het onderwijs bestaat de wens naar snel en vindbaar digitaal lesmateriaal. Leraren op zoek naar lesmateriaal over de Nederlandse Werelderfgoederen kunnen via de website www.werelderfgoed.nl verschillende materialen voor de leeftijd van 10 tot en met 15 jaar vinden.

Het geniet de voorkeur om alle materialen overzichtelijk digitaal toegankelijk te maken via eenzelfde platform, we onderzoeken samen met gebruikers of de bestaande wikiwispagina met UNESCO materialen <https://www.wikiwijs.nl/startpagina/unesco/> dit doel dient.

Nieuwe lesmaterialen

Het bestaande aanbod zal tot en met 2030 aangevuld worden met lesmaterialen voor de leeftijd 4 tot en met 10 jaar, te weten een kleuterpakket en een educatief stripboek. Daarnaast is het streven om voor alle leeftijden (van 0 tot 100) twee nieuwe producten te ontwikkelen: 3D-modellen en 360 graden film van alle dertien werelderfgoederen met bijpassende lesinspiratie. De vier digitale onderwijsleermiddelen maken de Werelderfgoederen toegankelijk voor een breed publiek en dragen in het bijzonder bij aan het ontsluiten van de sites in het klaslokaal.

Een van de richtlijnen bij de ontwikkeling van de lesmaterialen is moeilijk taalgebruik te vermijden. Door kant-en-klaar lespakket te maken inclusief werkbladen, digibordlessen en andere materialen heb je de grootste kans dat een docent het ook echt gaat gebruiken. Belangrijk is verder dat het moet aansluiten bij de belevingswereld van kinderen dus bedacht zijn vanuit de leerling en zijn het taal- en denkniveau.

Kleuterpakket (4 tot en met 6 jaar)

Voor kleuters bestaat op dit moment geen passend lesmateriaal vanuit het collectieve verhaal van UNESCO Werelderfgoed Nederland. Wel zijn bij enkele Werelderfgoedlocaties mooie educatiemiddelen gemaakt voor kinderen vanaf vier jaar. Een goed voorbeeld daarvan is *Kucho in de steegjes van Otrobanda*. Via deze website vrij toegankelijk voor iedere leraar in het Koninkrijk der Nederlanden: www.kuchodiotrobanda.com.

Een kleuterpakket voorziet in de behoefte van leraren die Werelderfgoed in de klas voor leerlingen vanaf vier jaar inzichtelijk willen maken. Het kan bestaan uit downloadbaar digitaal materiaal zoals themahoek ideeën, woordkaarten, schrijfpatronen, werkbladen, digibordlessen, buitenspelletjes en knutselwerkjes. Alles wat je als onderbouwleerkracht op een basisschool nodig hebt om een thema: 'Werelderfgoed in de klas' vorm te geven.

Educatief stripboek (7 tot en met 10 jaar)

Strips maken een onderwerp als de Werelderfgoederen toegankelijk voor een breed publiek. Voor de doelgroep kinderen van zeven tot en met tien jaar is het stripboek 'Werelderfgoederen in het Koninkrijk der Nederlanden' bedoeld maar het is ook voor oudere kinderen en volwassenen leuk en leerzaam. Met betrekking tot de Romeinse Limes, zijn er al stripboeken bekend. Vanuit het collectieve verhaal is het mooi om alle dertien Werelderfgoederen in één stripverhaal te bundelen met daarbij passend lesmateriaal.

3D modellen met lesmateriaal

Veel scholen hebben tegenwoordig een 3D-printer of werken samen met een Maak Lab waar 3D modellen van voorwerpen, personen of gebouwen geprint kunnen worden. Via een 3D model van een Werelderfgoed kunnen leerlingen de bijzondere plek (natuur en/of cultuur) beter leren kennen zonder daadwerkelijk een bezoek te brengen. Bij de modellen kan passend lesmateriaal ontwikkeld worden. Via de website bieden we sjablonen van 3D-modellen van alle dertien werelderfgoederen.

360 graden film met lesinspiratie

Voor leraren is het handig dat veel werelderfgoederen digitaal te bezoeken zijn. Dit kan via bestaande middelen zoals Google street view maar het zou ook mooi zijn om virtueel een Werelderfgoed te bezoeken via een 360 graden film van iedere locatie, bij voorkeur in het Engels. De wens om ook lesmateriaal in het Engels te maken komt met name uit het Caribisch gebied waar men drie moedertalen spreekt: Nederlands, Engels en Papiaments.

Strategie en planning

De aanpak

De programmamanager van Stichting Werelderfgoed Nederland zorgt samen met de portefeuillehouder Educatie en een programmamedewerker Educatie voor de coördinatie, organisatie en evaluatie van dit meerjarenplan

tot en met 2030. De uitvoering van dit plan vergt verder veel samenwerking en afstemming tussen het erfgoed- en het onderwijsveld.

Inzet vanuit educatiemedewerkers en klankbordgroep

Educatiemedewerkers van de verschillende Werelderfgoederen worden gevraagd proactief mee te denken en onderwerpen aan te dragen, bijvoorbeeld bij het organiseren van deskundigheidstrajecten en inspiratiedagen die samen met hen georganiseerd worden. Ook is meewerken, uitvoeren en testen van activiteiten en lesmaterialen vanuit de erfgoedlocaties gewenst. Leden van de klankbordgroep worden indien nodig gevraagd te reageren op voorstellen, producten en initiatieven, zoals een kwaliteitskader passend bij het collectieve verhaal van UNESCO Werelderfgoed Nederland.

Inzet onderwijsontwikkelaars en leraren

Voor het ontwikkelen van de beoogde educatieve producten worden professionele onderwijsontwikkelaars gevraagd. Hiervoor is aanvullende financiering nodig. Leraren worden actief bevraagd om vanuit lerarenperspectief mee te werken aan het ontwikkelen van materialen, monitoring en evaluatie. De reeds bestaande UNESCO basisscholen zijn in eerste instantie de groep scholen waarmee een samenwerking gestart wordt.

Inzet vanuit Stichting Werelderfgoed Nederland

Overkoepeld coördineert de programmamanager van Stichting Werelderfgoed het meerjarenplan en zorgt ervoor dat de educatieplannen in lijn zijn met de overige activiteiten en initiatieven van de stichting. De projectbegeleiding is inhoudelijk in handen van de portefeuillehouder Educatie. Op het moment van schrijven is deze in handen van de Werelderfgoedlocatie Koloniën van Weldadigheid. Voor de concrete uitvoering van dit plan reserveert Stichting Werelderfgoed een deel van haar budget waaruit gedurende de looptijd van dit meerjarenplan een programmamedewerker Educatie kan worden gefinancierd. De opdracht voor de programmamedewerker richt zich op het uitvoeren van dit meerjarenplan en wordt ieder jaar geëvalueerd.

Globale planning 2024–2030

Jaar	Bestaand materiaal	Nieuwe producten	Koninkrijk brede evenementen	Deskundigheid en betrokkenen
2024	- Inventariseren en in context van merkgids UNESCO plaatsen. - Eén mooi voorbeeld uitlichten en bekendheid geven: bijv. Kucho in Otrobanda en de QR route op Curaçao - Website werelderfgoed.nl evalueren en aanpassen	- Kleuterpakket ontwikkelen (4 t/m 6 jaar) - UNESCO basisscholen vragen als pilotscholen. - Open oproep aan leraren, leraren-opleiders en andere expertgroepen voor inhoudelijke feedback	- Inspiratiedag UNESCO PO-scholen (maart 2024) Thema: Werelderfgoed - Première event: Eise Eisinga Planetarium - Samenwerking met NTR - Klokhuis Werelderfgoeddag: (5 oktober 2024)	- Afstemming en inventarisatie: Hoe werken we samen aan de UNESCO Werelderfgoed doelen tot 2030? - Samenwerking verkennen met partijen als SLO, VGN, Heutink, PABO's etc. - Een eerste opzet maken voor een kwaliteitskader educatie.
2025	Eén mooi voorbeeld uitlichten en bekendheid geven: bijv. nieuwe les-materiaal van de Hollandse Waterlinies.	- Kleuterpakket klaar - Testronde 1 - Educatieve strip ontwikkelen (7 t/m 10 jaar)	Inspiratiedag voor uitwisseling tussen leraren, pabo's en educatiebetrokkenen werelderfgoederen.	- Lerarenperspectief ophalen en evalueren. - Bestaande samenwerkingen versterken - Het kwaliteitskader educatie evalueren en aanpassen.
2026	Eén mooi voorbeeld uitlichten en bekendheid geven: bijv. Grachtengordel.	- Evaluatie test 1 - Lespakket met 3D modellen ontwikkelen (4 t/m 15 jaar)	Inspiratiedag voor uitwisseling tussen leraren, pabo's en educatiebetrokkenen werelderfgoederen.	Afstemming en samenwerking met LOBO, LKCA en overige belangenpartijen.
2027	Eén mooi voorbeeld uitlichten en bekendheid geven: bijv.?	- Lespakket met 3D modellen klaar - Testronde 2	- Première event: ??? - Samenwerking met NTR - Klokhuis Werelderfgoeddag voor kinderen	Uitwisseling en afstemming route van en naar het collectieve verhaal door educatie-medewerkers van de sites.
2028	Eén mooi voorbeeld uitlichten en bekendheid geven: bijv.?	- Evaluatie test 2 - Lessen bij 360 graden film/ NTR ontwikkelen	Inspiratiedag voor uitwisseling tussen leraren, pabo's en educatiebetrokkenen werelderfgoederen.	CKV Gids vermelding en andere promotie afstemmen op nieuwe producten
2029	Eén mooi voorbeeld uitlichten en bekendheid geven: bijv.?	- Testronde 3 - Lessen klaar bij 360 graden film/ NTR	Inspiratiedag voor uitwisseling tussen leraren, pabo's en educatiebetrokkenen werelderfgoederen.	Inspelen op actuele maatschappelijke thema's
2030	Eén mooi voorbeeld uitlichten en bekendheid geven: bijv.?	- Eindevaluatie - Verzameling en presentatie van educatiematerialen en projecten	Inspiratiedag voor uitwisseling tussen leraren, pabo's en educatiebetrokkenen werelderfgoederen.	In hoeverre zijn de doelstellingen behaald?

De interactive zandbak in museum Schokland

Bijlage 1 Betrokkenen

Educatiebetrokkenen – Werelderfgoed Nederland

Droogmakerij de Beemster
Janneke van Dijk

Hollandse Waterlinies
Kirke Mulders en Nienke van de Berg

Grachtengordel van Amsterdam
Inez Weyermans en Aafje Moonen

Molencomplex Kinderdijk-Elshout
Jan Willem en Paul Golembiewski.

Schokland en omgeving
Monica Sierat, Elina Rol en Marcel Jansen

Ir.D.F. Woudagemaal
Sonja van der Goot en Maaike van der Wal

De Waddenzee
Sjon de Haan, Renate de Backere, Chrisje van Ek en Minke Schouten

Van Nellefabriek
Edwin van Schaijk, Jisca Bijlsma, Margot van Riessen en Ard Collart

Willemstad Curaçao
Marva Brown, Caroline Manuel, Sigviana Francisca, Michael Newton en Marcel Dennert

Rietveld Schröderhuis
Edgar van Riessen en Steffie Maas

Koloniën van Weldadigheid
Wendy Schutte, Brecht van Eyndhoven en Alfred Geerts

Neder-Germaanse Limes
Mariella Beukers en Caroline Matla

Eise Eisinga Planetarium
Ariska Bonnema

Klankbordgroep - Werelderfgoed Nederland

Evelien Alkema
Projectcoördinatie en portefeuillehouder Educatie namens
Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid

Debby Davidse
Programmamanager Stichting Werelderfgoed Nederland

Marieke Brugman
Adviseur educatie Nederlandse UNESCO Commissie

Kirke Mulders
Werelderfgoed Hollandse Waterlinies

Janneke van Dijk
Werelderfgoed De Beemster

Natalie Dubois

Werelderfgoed Rietveld Schroderhuis / Centraal Museum Utrecht

Tineke Neyman

Pedagogische Academie Hanzehogeschool Groningen en ontwikkelt erfgoededucatiemateriaal voor culturele instellingen

Chantal Ensing

Docent geschiedenis voortgezet onderwijs Nassaucollege Assen en ontwikkelt erfgoededucatieprojecten

Teshima Flemming

Student Pedagogische Academie Hanzehogeschool Groningen

Jacobien Knol

Kleuterleerkracht en Cultuurcoördinator bij Sint Michaëlschool Groningen

Nohah Constancia

Basisschoolleerkracht te Willemstad, Curaçao

Directe betrokkenen

- Bestuur Stichting Werelderfgoed Nederland
- Programmteam Stichting Werelderfgoed Nederland
- Nederlandse UNESCO commissie
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)
- Erfgoed en educatie betrokkenen Curaçao

Universiteit van Curaçao

- Stichting monumentenzorg Curaçao
- Stichting monumentenfonds Curaçao
- Dutch Caribbean Heritage Platform

Deelnemers Landelijk Vakoverleg Erfgoededucatie

- Limburg: Huis voor de Kunsten/LGOG
- Brabant: Erfgoed Brabant
- Zeeland: Erfgoed Zeeland
- Zuid Holland: Erfgoedhuis Zuid Holland
- Utrecht: Landschap Erfgoed Utrecht
- Gelderland: Erfgoed Gelderland
- Overijssel: Rijnbrink Groep
- Flevoland: Batavialand/Fleck
- Noord Holland: Plein C
- Friesland: Museumfederatie/Keunstwurk
- Drenthe/Groningen: K&C

Betrokken onderwijsorganisaties Nederland

- UNESCO scholen voor basis- en voortgezet onderwijs
- Instituut Theo Thijssen HU Pabo
- Pabo Hogeschool VIAA
- Hogeschool IPABO
- Fontys Hogeschool Kind en Educatie

Overkoepelende partijen

- Erfgoed academie
- Reinwardt Academie
- Canon van Nederland
- Vakoverleg erfgoededucatie
- Vereniging Onderwijs Kunst en Cultuur (VONKC)
- Het landelijk kenniscentrum Leerplanontwikkeling (SLO)
- Vereniging van docenten in geschiedenis en staatsinrichting in Nederland (VGN)
- Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA)
- Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN) met Erfgoed Jong

Bijlage 2 Adviezen en kansen

Mee te nemen adviezen en kansen in samenwerkingen, het te ontwikkelen kwaliteitskader en de ontwikkeling onderwijsmaterialen:

Landelijk kenniscentrum leerplanontwikkeling

Als landelijk kenniscentrum leerplanontwikkeling richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland en de Caraïben. Medewerkers van het SLO werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

Wensen en adviezen SLO aan Werelderfgoed Nederland:

- Scholen krijgen het de komende jaren druk met nieuwe, specifiekere doelen vanuit de overheid
- Taal, rekenen, burgerschap en digitale geletterdheid liggen onder een vergrootglas bij de Onderwijsinspectie
- Kansen voor Werelderfgoededucatie:
 - Denk vanuit doelen, niet vanuit aanbod
 - Sluit aan op de MM-kerndoelen (vanaf 8/2024 concept, 6/2025 klaar)
 - Denk na over aansluiting op de Kunst en cultuur doelen ('maken en meemaken')
 - Denk na over de doelen van burgerschap ('identiteit') (vanaf 1/2024)
 - Denk na over doelen Nederlands ('literatuur')

Landelijk vakoverleg erfgoededucatie

Het Landelijk Vakoverleg Erfgoededucatie is een informeel overleg waarin de educatiemedewerkers vanuit de Provinciale Erfgoedhuizen en Provinciale Cultuureducatie elkaar zo'n zes keer per jaar treffen (vier keer online en twee keer fysiek op locatie) om uit te wisselen en kennis te delen. In de loop der

tijd is het Vakoverleg Erfgoededucatie ook een gesprekspartner geworden voor het SLO rond Onderwijs 2032 en de positie van kerndoel 56 Cultureel Erfgoed in het curriculum. Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA), Fonds voor Cultuur Participatie (FCP), Canon van Nederland, Reinwardt Academie en Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN) nemen deel aan het overleg. LKCA faciliteert de live overleggen door vergaderruimte in op haar kantoor in Utrecht ter beschikking te stellen en notuleert ook alle bijeenkomsten.

Wensen en adviezen Vakoverleg Erfgoededucatie aan Werelderfgoed Nederland:

- Voor een (lokale) erfgoedaanbieder is het van belang te weten wie de verbinder tussen het onderwijs en het erfgoed is. Deze verbindende factor kan een cultuarpunt, cultuurmakelaar, cultuurcoach of een cultuur coördinator zijn.
- De les op locatie moet van zo'n toegevoegde waarde zijn dat het de moeite waard is om de deur uit te gaan. Doe geen dingen die op school ook kunnen!
- Maak een hele heldere rode draad in de les. Beperk je in de kennisoverdracht. Je wilt niet over de hoofden heen praten maar juist in de hoofden terecht komen.
- Laat de leerlingen actief aan de slag gaan. Geeft een korte instructie en laat ze daarna in kleine groepen werken. Zorg in ieder geval dat de begeleider van de leerlingen een evenwichtige mix hanteert van zenden en begeleiden met afwisselende werkvormen.
- Sluit aan bij het hedendaagse onderwijs en verdiep je in onderwijsontwikkelingen zoals de leertheorie van Kolb.

- Maak het dilemma van de plek zichtbaar. Welke urgentie is er geweest, waarom is het ontstaan? Is die urgentie anders in verleden, heden en toekomst? Kinderen vinden het leuk om de drijfveren van de (mogelijk) makers te onderzoeken.
- Vraag samen financiële ondersteuning aan voor projecten.

Pedagogische academies en andere lerarenopleidingen

Werelderfgoederen kunnen een meerwaarde zijn in het curriculum van iedere lerarenopleiding. Bij veel lerarenopleidingen is burgerschap inmiddels een geïntegreerd leergebied waar wettelijk aandacht aan geschonken moet worden. Curaçao heeft één pabo en in Nederland zijn zo'n 27 pabo opleidingen. Daarnaast bieden de universiteiten verschillende lerarenopleidingen waarbij een diploma tot bevoegdheid voor het geven van onderwijs verkregen kan worden.

Wensen en advies vanuit lerarenopleidingen aan Werelderfgoed Nederland:

- Zorg voor concreet en echt goed ontwikkeld materiaal, dat zich ook richt op langere lijnen, dieper nadenken en taalontwikkeling. Veel materiaal van allerlei instanties en helaas ook van uitgeverijen is echt onder niveau en erg gericht op doe-opdrachtjes. Het zou mooi zijn als er gespecialiseerde professionals vanuit vakinhoud en vakdidactiek het materiaal ontwikkelen. Bij sommige materialen lijkt de vormgeving belangrijker gevonden te worden dan de te bereiken doelen.
- We ontwikkelen veel zelf maar vragen ook materialen aan.
- Hoe beter toepasbaar, hoe beter.
- Zoveel mogelijk naar buiten.
- Aansluiten op geschiedenis door verhalen, is een goed uitgangspunt.

- Vanuit het grotere geheel naar een plek die voor scholen te bereizen is.
- We zijn op zoek naar een invulling voor Burgerschap.

Wensen en adviezen die scholen noemen (bron: Tineke Neydam)

- Aansluiten bij leefomgeving van de leerlingen.
- Museum dicht in de buurt van de school.
- Museum als rijke leeromgeving.
- Het project moet ervaringsgericht zijn (beleven).
- Het project moet het onderzoekend leren stimuleren.
- Het gekozen onderwerp moet kinderen uitdagen om over vragen na te denken, ze leren zich een mening te vormen of eigen inzichten aan te passen na nieuw opgedane (erfgoed)kennis.
- Het educatieve materiaal moet leerstof vervangend zijn, dan wel aansluiten bij leerstof zoals die op school aangeboden wordt.
- Er moet een betekenisvolle verbinding zijn tussen de leerstof en de museumobjecten.
- Het project moet aansluiten bij nationale canon geschiedenis.
- Het project moet vakoverstijgend zijn.
- Het project moet aansluiten bij doelen burgerschapsonderwijs zoals: democratie, diversiteit.

- Het moet helder zijn wat de leerdoelen zijn.
- Het project moet opgezet zijn volgens de drieslag: inleidende les op school, museumles, verwerkingsles op school.
- De meerwaarde van het museumbezoek moet helder zijn voor de leerkracht.
- Bij het project moet een docentenhandleiding geleverd worden.
- Er moeten aanvullende lessuggesties voor leerkracht bij het project zitten.

“Werelderfgoed en in het bijzonder werelderfgoed binnen de eigen omgeving is belangrijk als uitdrager van wat wij als mensheid belangrijk vinden en waar wij zuinig op moeten zijn. Alleen als we dit aanbieden aan onze jeugd en ze kennis laten maken met de waarde en bijzonderheid van ons erfgoed kunnen ze daar waardering voor ontwikkelen en dit doorgeven aan volgende generaties.”

– Nico Jaap Haages (IPABO)

Colofon

Oktober 2023

Dit meerjarenplan is gemaakt in opdracht van Stichting Werelderfgoed Nederland. De publicatie is met de grootste zorg samengesteld. Mochten er onjuistheden zijn, neem dan contact op met Stichting Werelderfgoed Nederland. Betrokken partijen aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele onjuistheden.

Samenstelling

Anja Sinnige

Redactie

Debby Davidse, Evelien Alkema en Anja Sinnige

Vormgeving

Vincent Smits

Fotografie

Voorpagina: De Waddenzee, © Renate de Backere

pagina 15: Molencomplex Kinderdijk-Elshout © Arie Kievit

pagina 21: © Museum Schokland

Stichting Werelderfgoed Nederland

info@werelderfgoed.nl

www.werelderfgoed.nl

